

deaf mute in Ukraine (the end of the XIX – the beginning of the XX centuries). In the article is observed the history of the creation of the province departments of the Guardianship of the deaf mute. There is given the personal of the departments. The department's activity of the deaf mute education has been explored. **Key words:** guardianship, deaf mutes, province departments of the Guardianship for the deaf mute, schools for the deaf mutes, charity.

А. О. Сичевський

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОЇ МІСІЇ СЕРЕД СТАРООБРЯДЦІВ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У 1904 – 1914 рр. (за матеріалами «Волынских епархиальных ведомостей»)

Стаття присвячена місіонерству Російської православної церкви серед старообрядців Волинської губернії у 1904 – 1914 рр. Автор розкриває процес створення інституту місіонерства, його форми, шляхи, способи боротьби з старообрядництвом.

Ключові слова: місіонерство, старообрядництво, безпопівці, попівці, Білокриницька ієрархія, єдиновір'я, Волинська губернія, «Волынские епархиальные ведомости».

Питання історії інституту православного місіонерства в сучасних дослідженнях набули значної уваги. В той же час мусимо констатувати, що деякі аспекти означеної проблеми, включаючи й певні регіони, поки залишаються маловивченими. Так, дотепер в українській історіографії відсутні наукові публікації, присвячені темі діяльності православної місії серед старообрядців Волинської губернії на початку ХХ ст.

В імперський період надзвичайно цінні та вагомі дані з означеної тематики відображалися у статтях, що розміщувалися на шпальтах журналу «Волынские епархиальные ведомости». Ці статті мали різний характер як суто подієвий, так і релігійно-догматичний (діяльність епархіального місіонера Н. Абрамова, його спогади про спілкування з волинськими старообрядцями, подорожі до їхніх населених пунктів, створення єдиновірських приходів, розбір основних положень конфлікту старообрядців з офіційною церквою та ін.). В радянський період ці джерела не входили до сфери вивчень істориків, а за незалежної України до них також практично не було уваги. Виняток становлять праці С. Таранця [1, 120-121], який, описуючи джерельну базу з історії старообрядництва Правобережної України, виділив статті дотичного характеру (7 позицій), та С. Жилюка [2, 135-142], який побіжно звертався до деяких, за загального опису місії в історії Російської православної церкви на Волині, проте, не вдавався у деталізацію відносин саме з старообрядцями. Враховуючи викладені зауваження, метою нашої статті є комплексне дослідження та перша спроба реконструкції антистарообрядницької діяльності православної місії у Волинській губернії впродовж 1904 – 1914 рр. за матеріалами «Волынских епархиальных ведомостей».

На територію Волинської губернії старообрядці переселилися на початку ХVІІІ ст., коли польські магнати заманювали їх принадами обіцянками, адже потребували людей для заселення їхніх маєтностей [3, 1181]. За тривалий час перебування на Волині, старообрядці не змішалися з корінним населенням і не піддавалися його впливу. Епархіальний місіонер Н. Абрамов зазначав: «Последнее можно объяснить, с одной стороны, замкнутостью жизни волынских старообрядцев, а с другой – их врожденным недоверием ко всему малороссийскому, как к чему-то еретическому, нечистому, греховному» [4, 602].

У релігійному відношенні старообрядці були представлені попівцями-«австрійцями» і безпопівцями.

Перших було небагато, вони проживали в м. Житомирі, ділилися на окружників і протиокружників (за цим поділом діяли 2 молільні) та с. Железняках Житомирського повіту. Безпопівці мали молільні у поселеннях, де їхня чисельність досягала 200 осіб [4, 602-603]. Житомирські старообрядці трепетно ставилися до православних святинь та ікон, що виразилося і у випадку перенесення з с. Станишівки в Житомир ікони Воскресіння Господнього 6 червня 1910 р. У «Волынских епархиальных ведомостях» знаходимо: «Из домов прилегающей к шоссе Русской Слободки, населенной почти исключительно старообрядцами, торопливо выбегали старый и малый и усердно молились, глядя на проносимую мимо св. икону» [5, 463]. Характерною особливістю безпопівців потрібно вважати те, що вони хоча і належали до федосіївської згоди, але визнавали шлюб, здійснюючи його за благословенням батьків [4, 603].

Станом на 1907 р., у межах Волинської єпархії проживали понад 10 тис. старообрядців. Вони були вихідцями з північних та середніх російських губерній. Старообрядці заснували на Волині свої поселення в трьох крайніх повітах: Житомирському, Овруцькому і Новоград-Волинському [4, 601-602]. До 1904 р. у Волинській єпархії при вирішенні старообрядницького питання, з врахуванням їхнього навернення у єдиновір'я та православ'я, місіонерська робота практично не проводилася. Диякон К. Лещенко в 1914 р., описуючи цей період, зазначав: «Эта вполне основательная миссионерская трудность имела в своей основе две главные причины: отсутствие на Волини знатоков раскола и его обличения, а равно и враждебное, презрительное отношение раскольников к православной вере и церкви и их представителей» [6, 223].

Покращення в справі місії спостерігалось з 1902 р., відтоді як колишнього єпископа Уфимського і Мензелинського Антонія перевели на Волинську кафедру єпископом Волинським і Житомирським (з 6 травня 1906 р. возведений у сан архієпископа). Єпископ Антоній намагався вести бесіди з старообрядцями, але, не маючи достатньо часу, доручав це своїм учням, які його навідували: Н. Следніков, єпископ І. Сахаров, кишинівський місіонер та ієромонах Тарасій. Коли в єпархії відкрився штат прогирозкольніцького місіонера, він з квітня 1904 р. був заміщений кандидатом Казанської духовної академії Н. Абрамовим [6, 223; 7, 517]. Місіонер знаходився у розпорядженні місцевого преосвященного [8, 56].

Н. Абрамов фактично був єдиним проповідником православ'я серед старообрядців єпархії. З цього приводу він писав: «Необходимо, чтобы в Епархии был не только епархиальный миссионер, но и епархиальная миссия» [7, 518]. Співробітниками місіонера були приходські пастирі [7, 519]. Вважалось, що священник є першим місіонером у приході [9, 860]. Епархіальний місіонер і священники мали бути проникнуті усвідомленням єдності дій та сприяти один одному в досягненні спільної цілі [8, 59].

Обійнявши посаду епархіального місіонера, Н. Абрамов зіштовхнувся з проблемою відсутності епархіального місіонерської бібліотеки [7, 520], хоча її створення обумовлювалося Синодом у 1888 р. [8, 62]. Він зазначав: «Стыдно признаться, у Епархиального миссионера нет ни одной старопечатной книги, необходимой ему для бесед с старообрядцами» [7, 520]. У 1904 р. Н. Абрамов так оцінював перспективи своєї місії: «Надеяться на то, чтобы наш волынский старообрядец легко разстался с принятой и вошедшей в его плоть и кровь церковной стариной почти невозможной. Единственное условие, на котором волынские старообрядцы могут войти в единение с Православной Российской Церковью – это принятие ими единоверия» [10, 548].

Місія охоплювала лише деякі старообрядницькі поселення тому, що «один старообрядец в селении никогда не примет единоверие». До того ж місіонер був не в стані побувати більше 1 разу на рік в кожному старообрядницькому пункті [4, 609]. Відомо, що місіонерська діяльність проводилася в селах: Піліпи [11, 624-631], Довжик Житомирського повіту, Янушевка, Піліпо-Кошари Новоград-Волинського повіту і м. Житомирі [4, 604-608]. В останніх 4 було досягнуто помітних успіхів, тож зупинимось на описі місіонерської справи в кожному з них. В єпархії місію розпочали з м. Житомира. Роль місіонера виконував священник К. Лебедев, який з бесідами відвідував будинки старообрядців та навернув у православ'я декілька сімей [4, 604]. Для посилення місії 5 червня 1904 р., за ініціативою єпископа Антонія і з дозволу Синоду, відремонтований Собор в ім'я О. Невського було перетворено в єдиновірський і урочисто освячено в ім'я І. Богоносця. Настоятелем собору тимчасово призначили ієромонаха Тихона, який навернувся з «розколу», а благочинним – священника К. Лебедева [4, 604].

Н. Абрамов почав працювати у Житомирі з вересня 1904 р. Місіонер вів з старообрядцями приватні бесіди у себе вдома, а публічні – у церковно-приходській школі при кладовищній церкві, що розташовувалася неподалік від старообрядницького поселення «Каракулі». Бесіди проходили щонеділі за участі священника К. Лебедева, ієромонаха Тихона, а з 1906 р. за участі новопризначеного настоятеля єдиновірського собору, священника Є. Шамрінського і псаломщика собору П. Феоктістова. На бесідах декілька разів був присутній владика Антоній, який завжди вступав в полеміку з старообрядцями. З початку 1907 р. на зміну цим бесідам Н. Абрамов відкрив релігійно-моральні народні лекції у колишній церковно-вчительській школі [4, 604-605]. Бесіди незмінно залишалися однією з основних і дієвих форм місіонерства. Так, 1910 р., під час Великого посту, викладач духовної семінарії, священник К. Лебедев провів з старообрядцями 5 бесід. Вони проходили ввечері у кладовищній церковно-приходській школі та іноді тривали до ночі [12, 332].

Відкриття єдиновірської церкви 1904 р. викликало пошквалений інтерес серед безпопівців, які відвідували богослужіння, а деякі навіть брали в них участь. Інакше віднеслись до церкви «австрійці». Н. Абрамов зазначав: «В единоверческой церкви они справедливо увидели новый тормоз, вредящий успеху их миссионерской пропаганды между безпоповцами» [13, 725-726]. Неоднозначне ставлення до єдиновірської церкви між старообрядцями призводило до суперечок про законність єдиновір'я та «австрійського» священства. Безпопівці у цьому конфлікті звернулися до Н. Абрамова, з проханням «написать что либо об австрийском священстве и показать его несостоятельность». На це прохання, він написав статтю «История австрийского Белокриницкого священства и его несостоятельность» [13, 725-736].

У 1907 р., за результатами діяльності місії, в Житомирі нараховувалося до 70 старообрядців, які перейшли у єдиновір'я та становили приход єдиновірського собору [4, 605]. Про розвиток внутріцерковного життя свідчить і те, що при соборі функціонував хор [14, 11]. Єдиновірський храм був під постійною опікою владика Антонія. Так, 29 січня 1907 р., з нагоди престольного свята, він здійснив в соборі літургію і молебн. Богослужіння здійснювалося за стародруківаним служебником XVI ст., з усіма особливостями доніконівського часу [15, 158]. Такі служби архієпископ Антоній традиційно здійснював і в подальшому [16, 120].

Вагоме значення надавалося і просвіті житомирських старообрядців, що мало б, за задумом представників «панівної» Церкви, покращити показники місії. Для

цього 12 жовтня 1912 р. на околиці м. Житомира – Каракулях, заселеної безпопівцями, для старообрядницьких дітей було відкрито церковно-приходську школу – єдину на всю Росію. У 1914 р., внаслідок малої місткості, в ній навчалися тільки 65 учнів при 2 учителях. До жовтня для школи було побудовано більше приміщення вартістю 5000 руб. Завідуючим школою був Є. Шамрінський, настоятель Житомирської єдиновірської церкви. Учителями були С. Шкарбіна, учитель слов'янської грамоти Т. Макаров, викладач церковного співу, псаломщик місцевої єдиновірської церкви П. Феоклістов [6, 223-224; 17, 720-721].

Варто звернути увагу і на те, що православна місія мусила протидіяти приїжджим «австрійським» місіонерам, проводячи з ними бесіди, інколи і публічні. Так, 1904 р. у Житомирі відбулися бесіди з Д. Варакіним і Є. Мельніковим [18, 203]. У березні 1907 р. Н. Абрамов, побоюючись публічних диспутів з старообрядницькими місіонерами, звернувся з вимогами до священників єпархії, щоб коли такі і матимуть місце, то ініціювалися тільки зі сторони православних пастирів та в аудиторіях з слухачами-старообрядцями [19, 183-184]. 9 – 14 березня 1914 р. в Житомирі, у залі народних читань відбулися «препня о вере» православних місіонерів П. Осокіна і Ф. Полякова з відомим начотчиком Ф. Мельніковим [6, 224-225].

Місія в с. Янушевці почалася 15 серпня 1904 р. з розмови Н. Абрамова із наставниками С. Федотовічем, І. Лукічем та кількома представниками общини [20, 1044], зокрема С. Кравцовим, який потім був проповідником єдиновір'я [4, 605]. Причиною візиту місіонера була втрата бажання янушевськими старообрядцями приєднатися до єдиновір'я, хоча вони за декілька місяців до розмови з Н. Абрамовим, направили прохання про це владіці Антонію [20, 1044]. Виявилось, що приєднання загальмувалося після відвідин громади «австрійцями». С. Федотовіч розповів місіонеру, що австрійці «говорили, что ваше единоверие – это один обман и сети разставленные для старообрядцев» [20, 1051-1052].

Від'їжджаючи з села, Н. Абрамов записав: «Жалкие, темные люди, думалось мне. Действительно, что может быть печальнее невозможности отличить истину от лжи? <...> Пока царит между старообрядцами непробудная темнота, беседами немного добьешься. Необходимо поэтому, чтобы на помощь миссии пришла школа» [20, 1054]. Для успішності місіонерства в селі відкрили місіонерську церковно-приходську школу, в яку з Вятської губернії був запрошений вчитель Д. Беляков. Школа сприяла місіонерській проповіді [4, 605]. Відвідування дітьми старообрядців церковних шкіл мало прогресивне освітнє значення, оскільки ще в другій половині XIX ст. старообрядці облаштували «доморощенные школы». Викладали в них старці, які за віком чи хворобами не могли займатися важкою роботою [3, 1181].

Результати місіонерської діяльності в Янушевці виявилися у 1905 р. 30 січня до єдиновір'я приєднався С. Кравцов, а перед Пасхою 40 старообрядців подали єпископу Антонію прохання прийняти їх в лоно Православної Церкви і посвятити для них священником С. Кравцова. Це прохання було схвалене. Для облаштування храму у М. Баранова був знятий в оренду будинок: в одній половині влаштували церкву, а в іншій – школу і квартиру вчителя. Облаштування церкви обійшлося в 700 руб. 24 липня владика Антоній освятив храм в честь Різдва Пресвятої Богородиці, у сан єдиновірського диякона був посвячений псаломщик М. Баранов [4, 605-606].

Місіонерська діяльність у с. Довжик Житомирського повіту почалася 30 жовтня 1904 р., коли єпархійний місіонер відвідав село і влаштував бесіду з старообрядцями у молільні [4, 606]. 1905 р. тут відкрили місіонерську

церковно-приходську школу, учителем до якої запросили з с. Поїма Пензенської губернії єдиновірця П. Осокіна. Спочатку навернення старообрядців мали одиничний характер, а до 1906 р. 131 особа подала прохання прийняти їх в лоно православної Церкви і побудувати єдиновірський храм. Владика Антоній задовольнив прохання. У 1906 р. імператор Ніколай II виділив з власних коштів 3000 руб. на влаштування храму. Будівельником храму був синодальний місіонер, протоієрей К. Крючков, який здійснив закладку храму в честь Н. Мурлікійського 16 січня 1907 р. Будівництво храму завершили перед Пасхою 1907 р. Архієпископ Антоній рукопоکлав учителя П. Осокіна в сан єдиновірського священника [4, 607]. У 1908 р. на утримання причту церкви Синод виділив 650 руб. на рік: священнику – 500, псаломщику – 150 [21, 70].

Першим місіонером в с. Піліпо-Кошарах став владика Антоній, який в кінці 1905 р. відвідав село, заходив у молільню і бесідував з старообрядцями. Тоді за розпорядженням владики в селі відкрили школу грамоти, учителем якої призначили священника місцевої церкви С. Сімоновського. Під час Великого посту Піліпо-Кошари відвідав Н. Абрамов і влаштував у школі бесіду з старообрядцями. Останні зацікавилися єдиновір'ям і захотіли ознайомитися з богослужінням. Виходячи з цього, в Піліпо-Кошари неодноразово був відкомандирований з Житомира єдиновірський причт для здійснення служби, разом з тим продовжувалися і бесіди місіонера. Робота місії призвела до того, що декілька чоловік приєдналися до православної Церкви, а на початку Великого посту 1907 р. 67 осіб подали архієпископу Антонію прохання прийняття їх в православну Церкву на правах єдиновір'я. Прохання задовольнили. На побудову єдиновірської молільні в Піліпо-Кошарах витратили 2000 руб. [4, 607-608]. У 1910 р. Синод на утримання причту єдиновірської церкви виділив 525 руб. на рік: священнику – 400, псаломщику – 125 [22, 186].

Окремо зупинимось і на тому, що православна місія у Волинській єпархії потребувала теоретичних обґрунтувань своєї антистарообрядницької діяльності. Створення таких є однією з найбільших заслуг Н. Абрамова, який був надзвичайно ерудованим місіонером і мав хист до релігійної публіцистики, написавши значну кількість статей, що в деталях демонстрували основні проблеми і суперечності полеміки з старообрядцями. Його статті були своєрідним напутнім словом, керівництвом для священників, в приходах яких проживали старообрядці, та для місіонерів, які ознайолювалися з творчим доробком Н. Абрамова на сторінках «Волинських єпархиальних ведомостей». У 1904 р. ним були опубліковані такі статті: «Можно-ли признать современное сектантство и раскол христианством в строгом значении этого слова?» [23], «Открытое письмо Епархиального Миссионера. №10. О св. Соборной Церкви. Составляет-ли общество старообрядцев-безпоповцев Единую, Святую, Соборную и Апостольскую Церковь?» [24]; 1905 р.: «Православное учение о священной Иерархии и её непрерывном существовании до окончания мира» [25-27], «Критический разбор старообрядческого Австрийского священства» [18; 28-33]; 1906 р.: «О причащении св. Тела и Крови Господних» [34], «О святом таинстве-елеосвящении» [35], «О св. таинстве брака» [36], «Возможно-ли временное пребывание св. соборной Церкви без епископа?» [37-39], «Единоверие и его значение» [40-43]. Деякі з цих публікацій були видрукувані окремими брошурами і листками та увійшли до спеціальної місіонерської бібліотеки Н. Абрамова, яку він зібрав протягом своєї служби [44].

Отже, в результаті праці інституту православного місіонерства до 1914 р. 800 волинських старообрядців

навернулися в єдиновір'я [6, 223], перейшовши в лоно православної Церкви, а в єпархії було відкрито 4 єдиновірських приходи. Цим успіхам місії сприяв ряд факторів: особистісний – залучення до місіонерства талановитого діяча Н. Абрамова, підтримка всіх починань місії архієпископом Антонієм, запрошення до вчителювання знавців старообрядництва і вихідців з Росії, старання священників К. Лебедева, С. Шамрінського; матеріальний – дозволив відкривати у старообрядницьких поселеннях церковно-приходські школи, будувати нові єдиновірські храми; пропагандистський – проводився Н. Абрамовим у співпраці з приходськими священниками і завдяки написанню ним ґрунтовних досліджень щодо безпопівства, «австрійського» священства і єдиновір'я; структурно-організаційний – вдале формування мережі єдиновірських приходів у єпархії.

Таким чином, єпархіальна місія за період 1904 – 1914 рр. набула більш-менш чіткого структурного оформлення, що дозволяло задіяним кадрам вести відносно ефективну діяльність у середовищі старообрядців і впливати на окремі процеси, що відбувалися в ньому.

1. Таранець С.В. Джерела з історії старообрядства Правобережної України кінця XVIII – початку XX ст. – К., 2007.
2. Жилюк С.І. Російська православна церква на Волині (1793 – 1917 рр.). – Житомир, 1996.
3. Старообрядческие школы в Юго-западном крае // Волинские епархиальные ведомости. – Часть неофициальная (далі – ВЕВ ЧН). – 1888. – 1 ноября (№31).
4. Абрамов Н. Состояние Миссионерского дела в Волинской епархии со 2-й полов. 1904 года по 2-ю полов. 1907 года // Волинские епархиальные ведомости. – Часть официальная (далі – ВЕВ ЧО). – 1907. – 11 сентября (№26).
5. В.Ж. Перенесение святой иконы // ВЕВ ЧН. – 1910. – 17 июня (№25).
6. Леценко К. Успехи Волинской противораскольнической миссии в связи с недавними беседами православно-миссионера с старообрядческим начетчиком // ВЕВ ЧН. – 1914. – 3 апреля (№14).
7. Абрамов Н. Открытое письмо Епархиального миссионера. №1-й. Задача и цель Епархиальной миссии // ВЕВ ЧН. – 1904. – 11 июня (№17).
8. Правила об устройстве миссий и о способе действий миссионеров и пастырей церкви по отношению к раскольникам и сектантам (По определению Святейшего Синода от 25 мая 1888 года за №1116) // ВЕВ ЧО. – 1889. – 1 февраля (№4).
9. Бунин Н. Правила миссионерской деятельности приходских священников // ВЕВ ЧН. – 1902. – 21 октября (№30).
10. Абрамов Н. Открытое письмо Епархиального миссионера. №2-й. Волинские старообрядцы, и желательная постановка вопроса в беседах с ними // ВЕВ ЧН. – 1904. – 21 июня (№18).
11. Абрамов Н. Ураскольнической молельни (Из миссионерских впечатлений) // ВЕВ ЧН. – 1904. – 11 июля (№20).
12. Беседы со старообрядцами // ВЕВ ЧН. – 1910. – 22 апреля (№17).
13. Абрамов Н. Открытое письмо Епархиального Миссионера. №5-й. История австрийского Белокриницкого священства, и его несостоятельность // ВЕВ ЧН. – 1904. – 21 августа (№24).
14. Храмовый праздник в Житомирском Единоверческом соборе // ВЕВ ЧН. – 1910. – №1.
15. Единоверческое богослужение // ВЕВ ЧН. – 1907. – 11 февраля (№5).
16. Хроника. 29-е января в Житомирском единоверческом соборе // ВЕВ ЧН. – 1910. – 4 февраля (№6).
17. Д.И. Освящение здания старообрядческой церковно-приходской школы в г. Житомир // ВЕВ ЧН. – 1914. – 23 октября (№43).
18. Абрамов Н. Критический разбор старообрядческого Австрийского священства // ВЕВ ЧН. – 1905. – 1 марта.

19. Копия рапорта Волынского Епархиального Миссионера Николая Абрамова на имя Высокопреосвященного Антония, Архиепископа Волынского и Житомирского, от 13 марта 1907 г. // ВЕВ ЧО. – 1907. – 1 апреля (№10).
20. Абрамов Н. Когда взойшла зелень, тогда явились и плевелы (Матф. 13, 26). Из миссионерских впечатлений // ВЕВ ЧН. – 1904. – 21 ноября (№33).
21. Указ Его Императорского Величества Самодержца Всероссийского, из Святейшего Правительствующего синода, Преосвященному Антонию, Архиепископу Волынскому и Житомирскому, Почаевской Успенской Лавры Священно-Архимандриту // ВЕВ ЧО. – 1908. – 10 февраля (№6).
22. Правительственные распоряжения // ВЕВ ЧО. – 1910. – 4 марта (№10).
23. Абрамов Н. Открытое письмо Епархиального Миссионера. №7-й. Можно ли признать современное сектанство и раскол христианством в строгом значении этого слова? // ВЕВ ЧН. – 1904. – 1 октября (№28).
24. Абрамов Н. Открытое письмо Епархиального Миссионера. №10. О св. Соборной Церкви. Составляет ли общество старообрядцев-безпоповцев Едину, Святую, Соборную и Апостольскую Церковь? (Беседа с старообрядцами-безпоповцами) // ВЕВ ЧН. – 1904. – 1 ноября (№31).
25. Абрамов Н. Православное учение о священной Иерархии и её непрерывном существовании до скончания мира // ВЕВ ЧН. – 1905. – 11 ноября (№32).
26. Абрамов Н. Православное учение о священной Иерархии и её непрерывном существовании до скончания мира // ВЕВ ЧН. – 1905. – 1 декабря (№34).
27. Абрамов Н. Православное учение о священной Иерархии и её непрерывном существовании до скончания мира // ВЕВ ЧН. – 1905. – 11 декабря (№35).
28. Абрамов Н. Критический разбор старообрядческого Австрийского священства // ВЕВ ЧН. – 1905 г. – 11 марта (№8).
29. Абрамов Н. Критический разбор старообрядческого Австрийского священства // ВЕВ ЧН. – 1905. – 21 марта.
30. Абрамов Н. Критический разбор старообрядческого Австрийского священства // ВЕВ ЧН. – 1905. – 1 апреля (№10).
31. Абрамов Н. Критический разбор старообрядческого Австрийского священства // ВЕВ ЧН. – 1905. – 11-21 апреля (№11-12).
32. Абрамов Н. Критический разбор старообрядческого Австрийского священства // ВЕВ ЧН. – 1905. – 1 мая (№13).
33. Абрамов Н. Критический разбор старообрядческого Австрийского священства // ВЕВ ЧН. – 1905. – 11 мая (№14).
34. Абрамов Н. О Причащении св. Тела и Крови Господних (Против старообрядцев-безпоповцев) // ВЕВ ЧН. – 1906. – 1 июня (№19).
35. Абрамов Н. О святом таинстве-елеосвящении (Против стар.-безпоповцев) // ВЕВ ЧН. – 1906. – 21 июля (№21).
36. Абрамов Н. О св. таинстве брака (Против старообрядцев-безпоповцев) // ВЕВ ЧН. – 1906. – 11 августа (№23).
37. Абрамов Н. Возможно ли временное пребывание св. соборной Церкви без епископа? (Против старообрядцев-австрийцев) // ВЕВ ЧН. – 1906. – 21 марта – 1 апреля (№9-10).
38. Абрамов Н. Возможно ли временное пребывание св. соборной Церкви без епископа? // ВЕВ ЧН. – 1906. – 11 мая (№14).
39. Абрамов Н. Возможно ли временное пребывание св. соборной Церкви без епископа? // ВЕВ ЧН. – 1906. – 21 мая (№15).
40. Абрамов Н. Единоверие и его значение // ВЕВ ЧН. – 1906. – 21 января (№3).
41. Абрамов Н. Единоверие и его значение // ВЕВ ЧН. – 1906. – 11 февраля (№5).
42. Абрамов Н. Единоверие и его значение // ВЕВ ЧН. – 1906. – 21 февраля (№6).
43. Абрамов Н. Единоверие и его значение // ВЕВ. – Ч. неоф. – 1906. – 11 марта (№8).

44. Абрамов Н. Состояние Миссионерского дела в Волынской епархии со 2-й полов. 1904 года по 2-ю полов. 1907 года (Окончание) // ВЕВ ЧО. – 1907. – 21 сентября (№27).

Sychevsky A.A. The activity of the orthodox mission among the Old Believers in the Volyn' province in the 1904th – 1914th (on the materials of the «Volyn' eparchial journal»). The article is devoted to the missionary activities of the Russian Orthodox Church among the Old Believers in the Volyn' province in the 1904th – 1914th. The author analyzes the process of the missionary institution forming and the forms, ways and methods of the struggle against the Old Belief.

Key words: missionary work, Old Belief, bespopovtsy, popovtsy, Belokrinitskaya hierarchy, Common Faith, Volyn' province, «Volynskije yeparhialnyje vedomosti».

В. А. Сушко

ЧОЛОВІЧИ СОРОЧКИ У ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНЦІВ СЛОБОЖАНЩИНИ

Стаття присвячена українським чоловічим сорочкам як елементу традиційного вбрання та культурному явищу. Стаття базується на етнографічних матеріалах XIX – XX ст., зібраних на теренах Слобожанщини відомими етнографами, та на власних матеріалах автора.

Ключові слова: українська традиційна культура, Слобідська Україна, сорочка, вбрання, костюм.

У традиційній культурі вбрання було метамовним кодом, що позначав ступінь соціалізації людини: від народження до одруження відбувалося поступове нарощування кількості предметів вбрання, по весіллі і до старості – збіднення як асортименту, так і кольористики. При безсумнівному патріархальному характері української традиційної культури та провідній ролі чоловіка, слід визнати, що чоловіче традиційне вбрання і збереглося набагато гірше, і науковці приділяли його розгляду значно менше уваги, ніж жіночому. Тим більш актуальним є питання вивчення особливостей матеріальної культури в етноконтактних зонах, якою є Слобідська Україна від часу заселення.

До початку XX ст. народне вбрання слугувало своєрідним “паспортом” особи, тому саме на нього звертали увагу мандрівники та іноземці. Систематичними дослідженнями костюму як складової народної культури стають із оформленням української етнографії в окрему науку – від середини XIX ст. Надзвичайне наукове значення для розгляду питання народного вбрання та чоловічих сорочок як важливого елементу ноші донині мають праці класиків вітчизняної етнології, зокрема Ф. Вовка [1, 165-166], М. Сумцова [2, 1-57; 3, 128-131], Д. Зеленина [4, 224], В. Білецької [5, 49-108]. Впродовж XX ст. тема народного костюму розкривалася О. Воропаєм [6, 461-464], С. Колосом, І. Гургулою [7], К. Матейко [8], Т. Ніколаєвою [9], В. Борисенко [10] та ін. [11]. До теми українських чоловічих сорочок, розглядаючи комплекс костюму, зверталися й радянські вчені [12]. Метою цієї статті є розкриття значення сорочки як елементу чоловічого вбрання та культурного явища народного життя XIX – XX ст.

Від XIX ст. науковці та аматори – дослідники народної культури Слобожанщини – не могли оминати увагою народний костюм та питання його складових [13]. Дослідниця побутової культури краю XX ст. Л. Чижикова навіть побудувала свою розвідку на фактах з народного будівництва та одягу як найпоказовіших галузей народної культури [14]. Проте, і в її роботі відомостям про чоловічі сорочки (і українців, і росіянів!) відведено усього 3 сторінки, з яких 2 – ілюстрації, а жіночому вбранню – сторінки 136 – 206, зокрема сорочкам – 136 – 153 та вклейки. Безумовно, основна увага приділялася жіночому костюму як такому, що складається